

11. června. Dobbia. Vyšli jsme z usedlosti. Musíme vyhloubit okopy za houštinou. Život samé strádání, bez vyhlídek; bolí nás všechno v nás a skličuje nás všechno mimo nás. K tomu se přidává nevolnost způsobená špínou, a mnohem víc ponižující zoufalý pocit nehybnosti. Vědomí kalí pochybnost, zda jsme udělali dobře, když jsme si válku přáli. Tohle je ta nejhorší trýzeň ze všech. Ale nesmí trvat dlouho. Člověk se téhle slabosti musí vzepřít. Ne, nebyla žádná jiná cesta než ta, kterou jsme si zvolili. Zatvrdíme se ve vůli, jež se nemá čeho chopit, v marné touze jednat. Mezi druhy se cítíme izolovaní. Sobectví, které se při té velké námaze rozvíjí ze zvířecích potřeb, je nám odporné. Každý myslí tvrdě sám na sebe a my, kteří jsme věřili v bratrskou spolupráci, rostoucí spolu s nebezpečím, to cítíme jako urážku a pokoření. O to víc se přimkneme jeden ke druhému a děkujeme Bohu, že nás přidělili ke stejné rotě, ke stejnému oddílu.

A přece je dojemné sledovat, jak naši druzi, převážně venkované, se lopotí s chystáním pohodlného místa, žijí jen přítomným okamžikem a ani na chvíli si neuvědomí, že by za pár minut mohla přijít smrt nebo rozkaz vyrazit na cestu. Je to tak správné.

Vlhká noc. V dálce střelba, která sílí. Rakušáci se bojí nočních útoků a pálí při sebemenším poplachu. Chystáme se natáhnout do připravených okopů: přichází rozkaz sbalit si tlumok a být připravení. Při čekání promrzne; vítězí únava a spánek postupně kosí těla v celé linii na vlhkou a studenou zem.

12. června. Dobbia. Ve slunci. Bombardují vesnici a nedaleká pole. Hlína, kterou vyhodil do vzduchu nějaký granát, doletí až do našich krytů, ubohých krytů z haluzí, postavených na nízkém náspu. Jdeme si pro menáž. Když se s Carlem vracíme s ešusem plným vývaru a s chlebem, najdeme své místo zabrané. „Je moje, já jsem tady pracoval,“ agresivně odpoví na naši námitku blondatý Toskánec s pihovatou tváří. Je to pravda,

pracoval tu on; tam, kde jsme pracovali my, si vlezli jiní. Nemám chuť se dohadovat. Srdce je trochu unavené, žluč mi došla. Kývnou na Carla, kterému vyšlehly plameny do tváře, a jdeme si najít aspoň trochu stínu. Zamlží se mi oči, nevím, čím to, možná vinou nějaké hloupé plačtivé nálady. Zalezeme si za keř u potoka. Vývar je dobrý, i chléb je čerstvý a dobře propečený. Ešusy umyjeme v potoce. Pak se za tím keřem natáhneme. Je velké horko. Začneme si poklidně povídat o zuřivém sobectví některých druhů; ale pak mluvíme o mamince, o naší rodině a o své smrti, kolem níž neustále krouží naše myšlenky.

Maminko, jestli se vrátím, všeho se vzdám, jen když budu moct držet tvé ruce ve svých a mít tě stále nablízku! „Možná tam *nahoře*, daleko, předaleko, maminka tvá na tě vzpomíná.“ Dneska jsem naměkko a při připomínce těchto slov a zpěvu a obrazu společné cimry v Římě, kde jsme tuhle písničku zpívali před odjezdem na frontu, mi srdce přetéká. Když pomyslím, že dřív jsem si myšlenku, že půjdu do války, občas spojoval s představou dobrodružství, potulování, odpoutání se od své rodiny!

Vzali jsme lopatky a hloubili, abychom si vytvořili jakýsi okop. Ostřelování spustilo znovu a s ještě větší silou. Některé granáty vyletí zlostně: *ňau!* Ty největší se kutálejí ve vzduchu: sluch sugeruje zraku, protože se nám zdá, jako bychom je viděli kroužit ve spirále. Ty, které doletí, pokračují unaveně a potichu. Ale jedna rakouská baterie je strašně blízko: *bum-ňau, bum-ňau, bum-ňau*, v pravidelném rytmu, jeden kus za druhým.

13. června. Dobbia. Pěkná očista do půl těla vodou z potoka, než vykoukne slunce. Člověk cítí vzpruhu i na duchu. Furlanský venkov se místy zelená a třpytí v nízkých slunečních paprscích. Za námi je teskná zdupaná, špinavá půda, posetá slámou, hadry, zotvíranými konzervami. V krytech, mezi stínem a sluncem, řada šedozelených uniforem, zlatě kroupenatých od světla, které proniká v pruzích skrze haluze. Nahoře na

mléčném, namodralém nebi bzučí letadlo, jež zjišťuje účinek střel vyslaných naším dělostřelectvem. V dálce na obzoru visí nehybný balon.

Dorazily cigarety. Útok na zásobovací vůz kvůli cigaretám. Podivná halasení a gestikulování rukama kolem vozu, který se zastavil pod velikou ochrannou korunou kaštanu. Jemná hra světél a stínů v aleji.

Je neděle. Mše za padlé, sloužená uprostřed polí, má v sobě cosi primitivního a slavnostního. Jsme rázem zbožní a dojatí, třebaže se neumíme modlit jako naši druzi, kteří obklopili oltář. Jak bolestně zahloubané obličeje! Jaký oddaný zápal jim rozechvívá rty! Kněz ve štóle se k nám obrací se zdviženými pažemi a nataženými dlaněmi: *Orate, frates.*⁶ Skloním hlavu a slyším v sobě jakoby volání vzdálených hlasů, hlasů ze svého dětství, na něž neumím odpovědět. Zvon na návrší odbíjí sled zvuků, jež se rozléhají po kraji a postupně slábnou.

Odpoledne se i my, spolu s ostatními, krátce smočíme v potoce. Ale musíme se zas rychle obléct. Na okamžik se nám zdálo, že už žádná válka není. Zato teď se pod sluncem stojícím ještě vysoko vydáváme na pochod. Horko je veliké: pot nám brázdí obličej a kape na výložky.

13. června večer. Silnice do Ronchi. Jsme na silnici, která vede z Monfalcone do Ronchi. Náš oddíl i s kapitánem se zastavil u jedné hezké chaloupky. Číslo 498. Před ní je květinová zahrádka, rozdělená dvěma cestičkami s čistým bílým šterkem. Po stranách stavení je zahrada se zeleninou. Chaloupka je obývaná. Ve dveřích se ukázala asi padesátiletá žena, dívá se na tlumoky a na pušky opřené o její krásné záhonky. Ale možná nemyslí na svoje květiny. Shlukneme se kolem ní. Vypráví nám, že je matkou sedmi synů; před válkou chovala kuřata a posílala vejce a slepice do Terstu. Dychtivě se jí tážu na novinky z Terstu. Podívá se na mě, ale nedává mi příliš uspokojivé odpovědi. Říká, že v Terstu o válce zatím nic nevědí; mnoho zdejších lidí uteklo do Terstu. Takže Terst se znovu zalidňuje; je to ale pravda?

A až tam půjdeme my, co se stane? Ach, v nitru máme spolu se zápalem, který nesmí umdlít, zakořeněnou víru, že dojdeme až do Terstu! Stačí vyslovit jeho jméno, stačí si připomenout, že existuje.

Vejde jeden plukovník od dělostřelectva s několika důstojníky. Z nemnoha vět, jež prohodil s naším kapitánem, zjišťuji, že my jsme předsunutý batalion, že kryjeme jednu baterii, která byla až do včerejška nekrytá. Po naší levé straně ale žádné oddíly nejsou. Plukovník, malý a nervózní, nadává na generální štáb. „A my jim tu děláme voly,“ křičí. Jak přečkáme noc?

Mám velký hlad. Podaří se mi uvařit si dvě vejce. Carlo hází drobky sucharu jednomu kuřátku. Ten jeho něžný výraz, to jeho gesto ve mně vzbudí příval dojetí, mám knedlík v krku. Vzpomenu si na Umago,⁷ na dvůr se slepicemi, kuřátky a dvěma krůtami; zkroucený olivovník pod nímž maminka tak ráda sedávala; a z toho místa se usmívala na svého osmnáctiletého syna, který se tyčil do výšky nad pípajícím hejnem a házel mu drobky chleba. Kdybys ho teď viděla, maminko, svého Carla, jak dělá totéž, oblečený jako granátník, s opaskem a s bajonetem u boku, velký jako tenkrát, možná ještě větší, s nádechem smutku ve tváři, ale s usměvavýma a dobráckýma očima!

14. června. Chaloupka u silnice do Ronchi. Spali jsme, jen v pláštěnkách, na pichlavém šterku cestiček, avšak tvrdě jako špalky! V šedavém svítání se posadím a vybalím se z pláštěnky. Oči mám ještě zalepené spánkem a není mi jasné, jestli ten, co se zvedl do sedu vedle mě, je Carlo, nebo někdo jiný. Ale včera večer to přece byl Carlo! Podívám se na něj a dám se do smíchu, i on se směje. Jeho obličej je k nepoznání. Cítím, že mě svědí krk i ruce. Když se na ruce podívám, dojde mi to. Celou noc nás štípali a krev nám sáli komáři: pěkně velcí, teď jsou kolem na rostlinách, sytí. Ale Carla je mi líto, obličej má oteklý, plný fialových fleků, zdeformovaný, oči stěží probleskují pod napuchlými víčky. Zeptám se ho, jestli jsem taky oteklý, odpoví mi: „Trochu.“ Popíšu mu jeho tvář, ale neudělá to na něj žádný dojem.

Kapitán vyšel na silnici. Najednou ho vidím zvednout hůl. Naštvaně křičí na jednoho poručíka, který kvůli slepici ohrozil život kdovíkolika mužů, když se pohyboval nekrytý. Rakouští ostřelovači se také hned probrali k životu a práskání se odvíjí jako zvuková páska podél celé linie. A teď čekáme, že naši chaloupku zasáhne granát. Někteří z nás v sobě mají neodpuštělnou lehkomyšlnost. Jako ten druhý poručík, který před pár dny protestoval, že důstojníkům odeberou žinylkové výložky, které jsou ve slunci vidět na míle daleko; připadalo mu ponižující, že by měl nosit na kabátci stejné výložky jako jeho obyčejní granátníci!

Dneska je den bolestných zjištění. Do chaloupky dorazili dva důstojníci od ostrostřelců na kole, aby si pohovořili s naším kapitánem a plukovníkem od dělostřelectva. Teď se přiřítilo i pár ostrostřelců s peřím na klobouku; jsou rozjaření a jako kdyby byli pyšní na nějaký náramný úkol, který splnili. Opřeli bicykly o zeď a shlukují se kolem jednoho z jejich důstojníků, jenž se vyšel podívat ven. Vyprávějí, že důkladně prohledali domy, a jeden rozváže kapesník, aby ukázal „vzácnou kořist“: zlaté předměty, prsteny, řetízky, náušnice. Čekal jsem, že důstojník tomu zloději rozhořčeně vytrhne jeho ostudný raneček z ruky a potrestá ho. On se místo toho usměje, otočí se zády a vrátí se dovnitř. Ostrostřelci dál vykládají své udatné skutky našim druhům. Já je nemůžu poslouchat, spolu s Carlem se vzdálím. Myslím na ty ubohé okradené ženy a naši zem, s níž se zachází jako s nepřítelem. A přece jsem možná nespravedlivý, když zevšeobecnuji. Vždyť pole jsou nedotčená, domy stojí a skoro všechny jsou obývané. Ale některé epizody, třebaže jednotlivé, člověka zarmucují, jako kdyby zodpovědnost nesli všichni.

Od tvrze je slyšet silná a nepřetržitá kanonáda, jako tu noc ve Staranzanu před obsazením Monfalcone. To pálí naše dělostřelectvo a ohlašuje postup.

Důstojníci večerí v kuchyňce stavení. Úplná hostina. Vcházejí a vycházejí ostrostřelci s košíky a láhvemi vína. Plukovníkovi přijde jeden dělostřelec oznámit, že má jít k telefonu.

Plukovník vyjde ven s hartusením: „Co mě do pr... otravujou s telefonem, teď, když jím!“

To je noc! Bouřka, lijí jako z konve, všechny záhony jsou pomlácené. Pak bóra, chlad a teskné práskání výstřelů z pušky.

15. června. Monfalcone. Čtyři ráno. Pochodujeme po silnici, která vede z Ronchi do Monfalcone. Silnice je úplně pustá, bičovaná bórrou. Vypadá to jako zimní den. Nevím, jestli je to tím větrem: občas zaslechnu cosi jako zvuk otloukaného a vláčeného železa. První domy Monfalcone. Skoro všechna okna mají rozbitá. Potkáváme karavanu nějakých chudáků s ranci na zádech, s ranci přes ruku; pár starců, ženy, prochladlé děti. Vyhnali je z domovů. Možná je to pro ně tak lepší. Ale taky je na naší straně velký strach ze špehů.

Shromáždíme se na náměstí, celý náš batalion. Vejdeme do zahrady u radnice. Zvláštní výjev, ten granátník, co zvedá do výšky, nad hlavy a nad hlavně pušek, lesklý pozoun. Je to člen kutálky. Zástupem namačkaných vojáků se šíří uštěpačné poznamky. Kdypak zatroubíme fanfáry v Terstu?

Nechají nás odložit tlumoky na zem. Ta zahrada musela v dobách míru sloužit i jako tržiště: už si to dobře nepamatuji. Skrz pletivo jsou vidět váhy, typické váhy z našich trhů, se dvěma velkými mosaznými talíři zavěšenými na třech řetízcích.

Ve zdi, ke které je natlačená naše rota, je okno vedoucí do kuchyně. Když si člověk stoupne na špičky, může se podívat dovnitř. Je vidět krb s furlanským komínem a na jeho římse, ozdobené kolem dokola tenkým růžovým papírem, misky a džbánečky; prosklená kredenc; na stole uprostřed místnosti talíře a jedna sklenice. Z celého místa sálá teplo života. Čekám, že se každou chvíli otevrou dveře a vejde nějaká žena. Skoro si to přeji, protože za zády cítím cosi jako hrozbu. Jeden granátník totiž navrhuje vypáčit okno a „jít se tam juknout“, protože ta místnost vypadá naprosto opuštěně. Zatímco se mu to snažím rozmluvit, jiný už pěstí rozrazil vetché okenice. Dva, tři vlezou oknem dovnitř. A já, nevím, z jakého podnětu, jestli

ze zvědavosti, nebo abych zabránil případným vandalským činům, udělám totéž. V té kuchyni ubohých lidí cítím, jak se mě zmocňuje veliké dojetí. Na talířích je vystydlé a ztuhlé jídlo, sklenice má dno od vína; na krbu prázdná láhev od minerálky Giesshübler; bedýnka s hadry, o kus dál bota; na stěnách je pověšený vál na nudle a rošty. Představuji si život té mírumilovné rodinky, kterou překvapila válka a ona byla nucena opustit ve velikém spěchu svůj domov. Kdoví, kolik důvěrnosti a kolik hádek, kolik večerů v milé pospolitosti kolem stolu je v tomhle nyní mrtvém a zoufalém vzduchu. Granátníci zrovna objevili spížku a už se v ní hrabou: našli pět *bighet*⁸ a dvě vajíčka. Nad pracovním košíkem zahlédnu román *Dobrotivý anděl* od Ippolita Nieva,⁹ operní libreto *Lucie z Lammermooru* a několik pohlednic; přečtu si pár vět: „Jak se má Giulia?“ a zdá se mi, že žádná písemnost není tak důležitá jako tyhle prosté běžné fráze.

Celý den strávíme na zahradě, je těžké uniknout ven, protože k brance postavili hlídku.

16. června. Monfalcone. Tvrz Rocca. Krásné nebe nad velkými platany v zahradě. Naprostá zahálka. Kam nesahá stín platanů, tam se chráníme před sluncem stanovou celtou nataženou na hlavních puškách. Dneska nám servírují suchary a vermut. A na zavolání si všichni chodíme ke stolku pro pětidenní mzdu.

Myslím na to, až se vrátím ke svému normálnímu životu. Bože, vrať mi můj život, doplněný o zkušenost s tím současným! Povídám si s Carlem o naší budoucnosti.

Do zahrady vede i zadní východ jedné kavárny. Vychází z něj několik civilistů, kteří jsou členy městské rady Monfalcone. Jsou to staří liberální iredentisté.¹⁰ Hovoříme s nimi. Rád bych si namlouval, že vážné události obrodily ducha těchto dobrých lidí, ale soudě podle jejich slov se naopak obávám, že starý předpojatý duch, trochu přízemní a provinční, se při té příležitosti jen oděl novou formou. Je však dojemné spatřit v jejich očích radost, kterou zažívají, když vidí, jak se uskutečnil jejich sen o osvobození.

Rakušané bombardují naše pozice za Monfalcone. Ale několik granátů slyšíme vybuchovat velice blízko, možná přímo mezi domy ve městě. V půl šesté odpoledne vystoupáme na tvrz v řadě po jednom, s velkými rozestupy. Dlouhý úsek jdeme nekrytí pod vybuchujícími šrapnely a mezi hvízdajícími kulkami. Na viaduktu, ačkoli nebezpečí je v tomhle místě obrovské, neodolám a ohlédnu se směrem k zálivu. Pak se znovu rozeběhnu, příkrčený, a odnáším si s sebou pohled na moře, který mi vyplní hrud' trýznivou chutí si ho užívat tak jako kdysi, na molech ve městě, na útesech mé Istrie.

Jsmo na předsunuté pozici v pinetě nalevo od Roccy. Zákopy se opírají o kmeny stromů a jsou z kamení a větví borovic. Připomenou mi zákopy v Argonském lese, ve skutečnosti kdovíjak odlišné. Sám se pousměji nad srovnáním oněch lesů s tímhle piniovým hájkem, který pokrývá malý kus kamenité půdy; ale když jsme uvnitř, usazení nebo natažení vedle svých okopů, připadá nám strašně veliký. Jak svěží vjemy: vůně pryskyřice, zpěv ptáků, zlaté paprsky na narudlých kmenech, na propletených větvích, na trsech tenkých listů špičatých jako jehlice. Když se občas zvedneme, píchají nás do zátylku. Dozvídáme se, že po cestě naše rota utrpěla ztráty: dva ranění a jeden mrtvý, druhý mrtvý z naší roty.

Mám donést kapitánův rozkaz poručíkovi z první čety. Slunce zrovna zašlo. Kráčím sám mezi borovicemi; najednou se mi z jedné mýtiny naskytne pohled na celý rovinatý furlanský venkov; zastavím se: pode mnou nalevo načervenalé Monfalcone, loděnice; s jistým rozechvěním zvednu zrak: moře, záliv, dlouhé popelavé istrijské pobřeží; za výběžkem Salvore v duchu vidím Umago; mé oči teď sledují pobřeží směrem vzhůru s dychtivou nadějí; vykláním se, co nejvíc to jde: ne, Terst lze vytušit, ale z místa, kde stojím, ho není vidět. Všude kolem je ticho, ticho plné pocitů, jež se ve mně rozplétají ze dna srdce. Jak dlouho jsem tak zůstal, a zapomněl dokonce na rozkaz, který musím doručit? Nevím. Odtrhnu se od toho průhledu, přidám do kroku a přitom si vyčítám svou přecitlivělost.